

Janine DESPINETTE

Directora del Centre Internacional per a l'estudi de la Literatura Infantil de París
(traduït del francès per Aina Dols)



La literatura en colors



Iguin sociòlegs o historiadors de l'edició, tots els observadors de l'evolució de la importància del llibre dins les societats que freqüenten les manifestacions nacionals i internacionals de l'edició especialitzada *juvenil* saben que les relacions entre les imatges i el text encara, durant el segle XXI, seguiran preocupant els editors, fins i tot si, en aquests darrers anys, veuen multiplicar-se les propostes multisensorials de lectura per a infants, sobre els suports més diversos: plàstic, roba, pantalles lluminoses amb imatges fixes o mòbils i acompanyament de cassets...

Una anàlisi sistemàtica de la producció, avui, condueix certament més sovint a una perplexitat interrogativa que no a afirmacions peremptòries davant els problemes de comunicació visual que provoquen les inevitables imbricacions i xocs de la producció sobre pantalla. I la crítica literària que practica a diari una lectura professional de mediador es troba sovint conduïda a un reajustament del procés de la lectura dels llibres *per a* infants, *en funció* de l'ús socioeducatiu (si arriben a les mans dels infants per als quals foren creats) i a la vista de la seva especificitat com a testimoni de civilització i formant part de la història de les arts contemporànies.

Les relacions entre el text i la imatge estan implícitament lligades a un context nacional de *premsa i multimèdia audiovisuals*, que evolucionen de forma diferent d'un continent a l'altre i, fins i tot, a cada país, alhora que s'evidencia que existeix també una certa universalitat contemporània dels aspectes artístics, semiòtics i simbòlics de les imatges gràfiques, afavorit per la circulació dels llibres entre els continents.

El ciberespai és de cada cop menys *virtual* i permet el desenvolupament de formes d'expressió interactives, que imiten l'animació de la imatge filmada i la posada en escena teatral; els editors demanen cada vegada més als creadors de llibres d'imatges una nova explotació gràfica i plàstica de les *virtualitats* del seu *imaginari*...

La moda en aquest final de segle imposa un estil gràfic i una il·lustració, el poder d'atracció de la qual sovint és contundent, però tan fugaç com el de la revista il·lustrada que comprem als quioscs. Així mateix, aquest fenomen

de moda que es produeix a un ritme cada vegada més accelerat no és més que un epifenomen de la situació

El llibre i l'àlbum d'imatges contemporanis, cal recordar-ho, són, per la seva concepció, objectes alhora *intel·lectuals*, *artístics* (per mor de l'escriptor, el poeta, el dibuixant, el pintor...), *artesanals* (pel treball del maquetista, del fotògraf, el fotogravador,...) i *industrials* (per l'editor, l'impressor,...).

Basta que ens referim al conjunt de col·leccions de contes publicats recentment per La Galera, de Barcelona, per comprendre que el concepte de literatura en color no és buit de sentit quan el propi llibre esdevé objecte de suport de comunicació iconotextual. Hi ha hagut i hi ha dibuixants i il·lustradors que troben editors tan atents com ells al fet que la transmissió del patrimoni literari i artístic tingui lloc a través dels llibres. Saben veure les idees i ofereixen als lectors una evocació teatralitzada del tema que llegeixen. Renoven la forma estètica dels llibres i ens donen a llegir la literatura en color perquè, mitjançant el dibuix i el color, ens permeten imaginar i endevinar tant com ho fa l'escriptor coautor a través dels seus mots.

D'ara endavant tots els gèneres literaris es trobaran als prestatges de les biblioteques per als joves: àlbums d'iniciació pedagògica que criden el despertar poètic i l'humor per als més joves, contes filosòfics, narracions d'avantguarda fantàstica, novel·les breus d'autors contemporanis i grans obres clàssiques per als més majors.

La il·lustració d'aquests llibres testimonia tots els corrents artístics en curs, de la mateixa manera que ho fan els quadres exposats a les galeries d'art, perquè és evident que els editors cerquen el benefici de totes les proposicions i recerques d'estil dels mitjans artístics... És cert que els historiadors del segle XXI veuran l'evolució de la lectura d'una pàgina d'un text *literari* vers la modernitat lligada a una educació de la mirada, que haurà estat tinguda en compte a les darreries del segle XX... pels professionals del llibre (artistes i artesans). I fóra bo començar des d'ara perquè aquests professionals no han negligit cap de les infinites proposicions multisensorials de lectura ofertes per les noves tecnologies, se n'han sortit amb escreix, de l'intent de fer d'aquest objecte que és el llibre, un ob-



mercat de la indústria del llibre n'han estat el punt de partida.

Quan els dibuixants i il·lustradors han estat animats pels editors, amb una imaginació tan pròdiga com la seva, aleshores aquests artistes es revelen no tan sols com a gent d'imatge, sinó que esdevenen veritables bibliòfils. Poden convertir-se en marxants *d'imaginari* arreu del món, tal com assenyala Christianne Abbadie Clerc, amb motiu d'una exposició d'il·lustracions al Centre Pompidou.

Llur celebració dels poders de la imaginació i de *l'imaginari* plàstic a les botigues i als llibres d'imatges ens porta a reflexionar sobre els determinismes de la lectura i sobre la introducció de nocions d'interculturalitat que revelen els llibres que creen.

Per a aquests creadors contemporanis la censura infant/adults és, de vegades, qüestionada. Els infants dels anys de final de segle, vivint a través dels *multimèdia* audiovisuals, al mateix ritme que els adults reben les informacions mundials, n'haurien de poder esperar una altra forma d'ensenyament teòric.

Si tendeixen en les seves contribucions a rebutjar la noció d'univers infantil, la majoria dels artistes prenen consciència d'haver d'exercir una funció en aquest tema i donen, per contra, una gran importància a l'especificitat del període del temps de la infantesa, edat de la creació imaginativa i de les preguntes fonamentals, edat dels aprenentatges de la socialització...

Aleshores, en la mesura que se senten pròxims als infants mitjançant l'autenticitat de les seves reaccions davant els problemes de la vida i per la irreprimible llibertat d'expressió que negligeix les hipòcrites censures de la societat adulta, aquests artistes creadors intenten establir, amb l'ajuda d'imatges carregades de sentit simbòlic, un diàleg sobre la realitat viscuda conjuntament, però percebuda de manera diferent, perquè els aprenentatges no neixen de l'enfrontament, sinó de la comunicació entre les generacions.

Amb el desenvolupament massiu d'aquesta edició de literatura en color som portats a jutjar constantment l'eficàcia i les qualitats intrínseques dels àlbums d'imatges en termes de comunicació autors-lectors, i a afegir a la provocació literària del text la incitació a una reacció visual davant les imatges que acompanyen aquest text.

Sempre, en forma de presentació, sota l'aparença estètica s'afirma la forma de considerar l'infant lector i la manera de comunicar-s'hi.

Hi ha il·lustradors, atents als voltants i al devenir quotidià de la vida dels infants, que saben crear àlbums que es fan ressò dels moments feliços o trists d'aquesta vida. La relació pares-fills, adults-infants a través dels seus dibuixos és semblant a totes les latituds, alhora que els pai-

jecte d'apropiació afectiva i sensible, qualitat inestimable per a l'evolució psicològica d'un infant!

Quan, amb els ulls ben atents, intentem un apropament, fins i tot superficial, a aquesta literatura en color, ràpidament ens adonem que la força de l'impacte de la il·lustració contemporània és més fort que el dels signes lingüístics. La imatge, amb la complementarietat, dóna sentit al text, tant que en pot ampliar, deformar, invertir o anul·lar els efectes que cerca l'escriptor, si els infants lectors no estan preparats per rebre aquesta complementarietat.

Els consumidors de llibres infantils no estableixen de forma espontània un lligam entre l'ampliació temàtica de la literatura juvenil contemporània i el treball dels il·lustradors, que n'han renovat totalment l'ambient artístic. Això succeeix gràcies a la diversitat del talent dels artistes...

Quan parlem de literatura en color, la coedició de diferents col·laboradors de països diversos ha esdevingut un fet notable, i la internacionalització de la creació en el món editorial porta a la interculturalitat, en siguem conscients o no, i, fins i tot, si els problemes econòmics del

satges en segon pla, amb les seves diferències, suposen la possibilitat de fer-se preguntes sobre allò que els és desconegut i els llocs que no han vist.

Hi ha dibuixants fantasiosos que, sens dubte, en el devenir quotidià, els agrada compartir els jocs amb els infants. Inventen històries divertides, *teatralitzen*. Sovint fan servir el mirall deformatador de la caricatura pel plaer de fer riure els seus joves lectors. Però si els observem més detingudament, aquests dibuixants poden ésser també fabulistes moralistes que, sota les màscares, condueixen a les primeres preses de consciència de sensacions i de sentiments. Amb els seus treballs constatarem que l'humor gràfic, l'humor de situacions convertides en imatges, traspasa les fronteres millor que les paraules.

A més, hi ha els pintors poetes, que saben que la POESIA també pot emanar coses i imatges que no pertanyen només a la literatura escrita. Són ells els que il·lustren els contes i les llegendes que reneixen de la nostra memòria col·lectiva i que atreuen els joves lectors a descobrir el patrimoni rebut en herència, i són també els reveladors dels nous mites.

És amb ells, evidentment, que hom descobreix fins a quin punt és veritat que la il·lustració contemporània pot portar-nos molt més lluny del que sembla.

L'obra dels artistes també és sensible a la influència de les tradicions socioeducatives: treballen per als infants, però l'originalitat de la literatura en color contemporània és fruit

de l'associació del projecte artístic i del projecte pedagògic. Formes i fons, continent i contingut fan cada vegada més una simbiosi per a una nova manera de comunicar.

Des dels anys seixanta, la producció de la literatura en color ha esdevingut un fenomen universal, es caracteritza per la conjunció de missatges textuais amb gran llibertat del text i per una abundància de recerques artístiques, resposta estètica sòlida a la provocació dels *multimèdia* mercantils.

D'una exposició d'il·lustradors a una altra descobrim que aquesta literatura específica en el gran joc de la creació va, de vegades, més enllà de les intencions educatives dels mediadors, pel seu caire emancipador i pels riscos evidents dels que la produeixen i dels que l'han de rebre, sense cap procés previ de reflexió crítica.

Però també descobrim que, fent que la imatge passi d'il·lustrativa a ésser tan narrativa com el text a l'espai d'una pàgina, els il·lustradors s'han embarcat en una via de creació que tendeix a convidar-nos a llegir tant dins l'expressió d'una forma com dins els mots treballats per un escriptor. Gràcies a ells un llibre d'imatges, un àlbum es revela, d'una banda, un trampolí d'un eventual desenvolupament de la sensibilitat artística i estètica per als lectors de les noves generacions i alhora, com a suport de reflexió per a una millor comprensió de l'altre, sigui qui sigui, per l'aprehensió de les cultures d'altres llocs perquè, en aquest sentit, sovint, ho sabem, una imatge és més llegible que una frase en una llengua desconeguda. ◆

PREMI DE NARRATIVA INFANTIL I JUVENIL «GUILLEM CIFRE DE COLONYA»



Al servei de la lectura imaginativa i lúdica

C
Colonya
Caixa Pollença